

LIBRIS

We know
books

Colecția Cultura Chineză

Lector: Nicoleta Arsenie
Tehnoredactor: Carmen Dumitrescu
Coperta: Florin Afloarei

Editura Ideea Europeană
O.P. 22, C.P. 113, București, 014780
Tel./Fax.: 021-2125692; Tel.: 021-3106618
Comenzi carte prin poștă:
Tel.: 021-2125692
E-mail: office@ideeaeuropeana.ro
www.ideeaeuropeana.ro

Original edition © Foreign Language Teaching and Research Publishing Co., Ltd.

Romanian translation © Foreign Language Teaching and Research Publishing Co., Ltd.

All rights reserved.

No part of this publication should be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without the prior written permission of Foreign Language Teaching and Research Publishing Co., Ltd.

© Editura Ideea Europeană, pentru prezenta versiune

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Concepte-cheie din gândirea și cultura chineză. -

București : Ideea Europeană, 2020-

15 vol.

ISBN 978-606-594-716-0

Vol. 9 / trad. din lb. chineză și note de Andreea Chiriță. -

2023. - ISBN 978-606-594-977-5

I. Chiriță, Andreea (trad. ; note)

008(510)

1(510)

Concepte-cheie din gândirea și cultura chineză

9

Traducere din limba chineză și note de
Andreea Chiriță

București, 2023

tot din lume, iar astfel, să se promoveze desfășurarea unui dialog de pe poziții de egalitate între China și alte țări sau în schimburile dintre diferite civilizații.

Procesul de selectare, interpretare și traducere a conceptelor de cultură chineză a fost posibil datorită sprijinului substanțial oferit de instituții precum: Ministerul Educației, Grupul China International Publishing, Biroul Central de Traducere și Editare, Universitatea Peking, Universitatea Renmin din China, Universitatea din Wuhan, Universitatea de Studii Străine din Beijing, dar și datorită susținerii din partea unei distribuții numeroase de intelectuali de marcă, dintre care îi amintim pe Ye Jiaying, Li Xueqin, Zhang Qizhi, Lin Wusun.

Această antologie de concepte-cheie din cultura și gândirea chineză este un proiect pionier, care necesită în continuare un studiu extensiv atât la nivel denotativ, cât și la nivel conotativ. Acest proiect de selectare, interpretare și traducere a conceptelor-cheie de cultură și gândire chineză, desfășurat la o scară atât de largă, este realizat pentru prima dată în China, nu există exemple precedente la care să se facă apel, de aceea, și la nivel de interpretare, dar și de traducere, au mai rămas negreșit locuri care pot fi îmbunătățite. În acest sens, vom accepta cu promptitudine opiniile cititorilor pentru a crește neîncetat calitatea acestui proiect.

11 aprilie 2015

Cuprins

- 17 āidiào 哀吊
- 19 àilèi 爱类
- 20 ài rén shēn zhě qiú xián jí 爱人深者求贤急
- 21 bīng guì shèng, bù guì jiǔ 兵贵胜，不贵久
- 22 bù'èr 不二
- 23 cāngshēng-dàiyī 苍生大医
- 25 chēngqíng-lìwén 称情立文
- 26 chǐ 耻
- 27 chìzǐzhīxīn 赤子之心
- 28 chōngdàn 冲淡
- 29 cíhuà 词话
- 31 dàn jiàn xìngqíng, bù dǔ wénzì 但见性情，不睹文字
- 33 dào bù tóng, bù xiāng wéi móu 道不同，不相为谋
- 34 dào xīn 道心
- 35 déxìng 德性
- 36 dú shū xìnglíng, bù jū gétao 独抒性灵，不拘格套
- 38 duì 兑
- 38 èrdì 二谛
- 40 fǎshēn 法身
- 42 fǎn 反

- 43 fāngyuán 方圆
 44 fángwēi-dùjiàn 防微杜渐
 45 fèn 分
 47 fú zhàn, yǒngqì yě 夫战，勇气也
 48 gāogǔ 高古
 49 gé / bùgé 隔 / 不隔
 51 gèn 艮
 52 gōngsī 公私
 53 hàoshēng 好生
 54 hé 和
 55 hé shí shēng wù 和实生物
 56 jiǎgǔwén 甲骨文
 58 jiāntīng 兼听
 59 jiànwēi-zhīzhù 见微知著
 60 Jiāngxī shīpài 江西诗派
 62 jīnwén 金文
 63 jìngjiàn 劲健
 64 Jìnglíng pài 竟陵派
 66 jué dì tiān tōng 绝地天通
 67 jūnzǐ móu dào bù móu shí 君子谋道不谋食
 68 lèshēng 乐生
 69 lěibēi 谏碑
 70 lìzhōng-zhìjié 立中制节
 71 liángyī bù néng jiù wúmìng 良医不能救无命
 72 mǐn yǒng zhě zhàn shèng 民勇者战胜
 73 míngzhēn 铭箴
 75 niànfó 念佛
 76 niǎojìn-gōngcáng 鸟尽弓藏
 77 nóngdàn 浓淡
 78 pīnlǐ 聘礼

- 79 qiānlǐzhīdī, kuìyúyìxué 千里之堤，溃于蚁穴
 81 qiǎozhuō 巧拙
 82 qíng yǐ wù qiān, cí yǐ qíng fā 情以物迁，辞以情发
 84 quànǎi-fēngyī 劝百风一
 85 rénlún 人伦
 86 rénmìng-guāntiān 人命关天
 87 rénxīn 人心
 89 rényuàn-shāngguó 人怨伤国
 90 rénzhě-yàoshān, zhìzhě-yàoshuǐ
 仁者乐山，智者乐水
 91 rúláizàng 如来藏
 93 shàn bài zhě bù wáng 善败者不亡
 94 shàn wéi guó zhě bù qī qí mǐn 善为国者不欺其民
 95 shànggōng zhì wèibìng 上工治未病
 96 shàngyī-yīguó 上医医国
 97 shèlǐ 射礼
 99 shēnjiào 身教
 100 shènzhōng-rúshǐ 慎终如始
 101 shēngwú'āilè 声无哀乐
 103 shīhuà 诗话
 105 shījiā sānmèi 诗家三昧
 107 shí 识
 108 shíxiàng 实相
 110 shòuyìng 瘦硬
 111 shūmì 疏密
 112 tāoguāng-yǎnghuì 韬光养晦
 113 tóngbāo 同胞
 115 tóutáo-bàolǐ 投桃报李
 116 wùjī-bìfǎn 物极必反
 116 xǐliàn 洗炼

- 118 xiāngyǐnjiǔlǐ 乡饮酒礼
 119 xiéjǔzhīdào 絮矩之道
 120 xīnshù 心术
 121 xíngmíng 形名
 122 xìnglín 杏林
 124 xuánhú-jìshì 悬壶济世
 125 yánzhě-wúzuì, wénzhě-zújiè 言者无罪，闻者足戒
 126 yán zhī wú wén, xíng ér bù yuǎn
 言之无文，行而不远
 127 yīchǎntí 一阐提
 129 yīzhě-rénxīn 医者仁心
 130 yì bù chèn wù, wén bù dài yì 意不称物，文不逮意
 132 yīncái-shījiào 因材施教
 133 yīngé 因革
 135 yǐnshì 隐士
 138 yǐnxiǎn 隐显
 139 yǒu bìng bù zhì, cháng dé zhōng yī
 有病不治，常得中医
 141 Yuánhé tǐ 元和体
 143 yuánróng 圆融
 144 zhìlè-wúlè 至乐无乐
 145 zhǔ wén ér jué jiàn 主文而诤谏
 146 zūnshēng 尊生
- 149 Tabel de termeni și expresii
 157 Tabel de periodizare a istoriei Chinei

āidiào 哀吊

condoleanțe

Această denumire provine din chineza clasică și exprimă părerea de rău și regretul pentru trecerea în neființă a cuiva, fie din cauze naturale, fie ca urmare a unei nenorociri. *Ai* înseamnă „condoleanțe” și exprimă durerea și regretele față de trecerea în neființă a unui om tânăr. Ulterior, sensul unui astfel de text putea exprima, de asemenea, și deplângerea unei vieți pline de amărăciune sau a unor încercări teribile. *Diao*, pe de altă parte, înseamnă „aducere aminte” și exprimă afecțiunea pentru cineva trecut de mult în neființă, precum și regrete sincere pentru dezastrele suferite de oameni sau de țările lor. Condoleanțele *ai* erau scrise pentru persoane recent dispărute, în timp ce regretele *diao* erau scrise cu scopul de a exprima afecțiunea față de cei dispăruți demult. Cele două forme de condoleanțe erau asemănătoare din punct de vedere estetic. Semănau în mare măsură cu discursurile ținute la funeraliile din ziua de azi, multe dintre acestea fiind texte lirice pline de dor și jale. În *Mintea literară și cizelarea dragonilor*, Liu Xie (465?-520) semnalează faptul că *ai* sau „textul de condoleanțe” exprima tristețea pentru meritele încă nematerializate ale celui trecut în neființă, ca atare nu

se cădea a fi scris cu mult nesaț retoric. *Diao* sau „textul comemorativ”, pe de altă parte, demonstra afecțiunea pentru cel decedat acum mult timp, iar partea retorică putea exprima sentimente variate de tristețe legate de viața celui căruiua îi era dedicat. Viziunea lui Liu are încă o influență imensă asupra stilurilor narrative practicate în ziua de azi.

Fragmente citate:

Ai, textul de condoleanțe, are formă frumoasă, dar nu generează emoție. Când textul se naște din emoție și produce emoție, acesta îți desfată auzul cu adevărat. (Liu Xie: *Mintea literară și cizelarea dragonilor. Condoleanțele*)

Diao, textul comemorativ, s-a născut în vechime, dar forma sa retorică s-a cristalizat mai târziu. Textele scrise astfel sunt înzorzonate și stilizate excesiv, asemănătoare ca stil rapsodiilor *fu*. Când scrii un text comemorativ, atenția trebuie să cadă pe mesajul de bază, a cărui importanță trebuie clar explicată, virtutea trebuie subliniată, iar greșeala, evitată. Trebuie știut ce e rău și ce e bine, iar lucrurile trebuie apreciate în consecință. Tristețea să fie exprimată fără a te îndepărta de mesajul de bază al textului. Iată care sunt regulile pentru redactarea unui text comemorativ. (Liu Xie: *Mintea literară și cizelarea dragonilor. Condoleanțe*)

ăilēi 爰类

iubirea semenilor

Iubirea semenilor este un concept cu rădăcini în lumea chineză veche, care considera că aceasta reprezintă o parte esențială a tot ceea ce înseamnă viață dotată cu conștiință și inteligență. Acest lucru era mai ales valabil în ceea ce privește ființele umane, ele fiind făpturile cele mai evoluate mental. Dragostea umană se manifestă mai ales față de semenii proprii. Ființele umane care iubesc ființe de alt soi, dar nu și pe proprii semeni nu dau dovadă de iubire adevărată. Dragostea umană trebuie să fie îndreptată în primul rând înspre proprii semeni. Iubirea semenilor este esențială în definirea iubirii umane și se află la baza iubirii făpturilor aparținând unor regnuri diferite. Iubirea semenilor este, așadar, o trăsătură definitorie a naturii umane.

Fragmente citate:

Toate ființele născute între cer și pământ, care au suflu și sânge, au și conștiință. Conștiința este îndreptată înspre iubirea semenilor lor. Dintre ființele cu suflu și sânge, omul este cel mai inteligent și, ca atare, oamenii își iubesc părinții pe veci. (*Xunzi: Despre rituri*)

Cine își arată omenia pentru alte făpturi, dar nu și pentru proprii semeni, acela nu dă dovadă de omenie adevărată. Cine-și iubește semenii, dar nu și alte făpturi, acela face dovadă de omenie. Adevărata omenie se manifestă

față de semenii. Altruistul își slujește poporul cu omenie, le face oamenilor bine. (*Analele Primăvară-Toamnă ale maestrului Lü: Iubirea semenilor*)

Cel care are cunoștință despre cele zece mii de lucruri, dar nu cunoaște calea umană, nu poate fi socotit înțelept. A iubi toate făpturile din lume, dar nu și oamenii, aceasta nu poate fi socotită omenie. Cei omenoși își iubesc semenii, cei cunoscători nu se lasă păcăliți. (*Huainanzi: Practicile suveranului*)

ài rén shēn zhě qiú xián jí 爱人深者求贤急

cei mânați de iubirea semenilor caută virtutea și talentul

Cei care își iubesc semenii cu pasiune, vor căuta să dobândească și virtutea, și talentul. Este vorba aici de acea categorie de oameni ieșiți din comun, care dau dovadă de valori morale și abilități deosebite. „Semenii” se referă aici la oamenii de rând, iar iubirea semenilor indică iubirea oamenilor de rând. Termenul de „iubire” folosit nu se referă la moralitate și afecțiune individuală. Iubirea, în acest context, articulează felul în care un stat trebuie guvernat de către liderul său pentru a asigura bunăstarea de bază și interesele cetățenilor, pentru a-i feri de suferințe și de situații neplăcute, pentru a le facilita un trai stabil și îmbelșugat. Conducătorii de state trebuie astfel să se sprijine pe oamenii de soi pentru îndeplinirea acestor

deziderate. Prin urmare, liderii care-și iubesc cu adevărat supușii vor căuta oameni care dau dovadă de talent și moralitate pe care să se poată sprijini. „Iubirea semenilor” este cea mai importantă, iar „căutarea virtuții și a talentului” reprezintă modalități de implementare a acestei iubiri.

Fragment citat:

Cine-și iubește semenii caută virtutea și talentul. Cine se bucură să cunoască oameni talentați, va avea mare grijă de aceștia. (Huang Shigong: *Cartea pură a maestrului Pietrei Galbene. Stabilirea riturilor*)

bīng guì shèng, bù guì jiǔ 兵贵胜，不贵久

în război prețuiește victoria rapidă, nu durata acestuia

Mașinăria războiului trebuie să caute victoria rapidă și să nu târăgăneze durata acestuia. Sunzi, strateg militar din China antică, a propus acest principiu de război care este, de asemenea, de o importanță colosală pentru partea care inițiază războiul. În cazul în care războiul trenează, fără ca nicio parte implicată să câștige, soldații vor fi cu moralul la pământ, abilitățile de luptă le vor fi puternic diminuate, vor consuma peste măsură diverse produse, nu-și vor putea alimenta liniile de aprovizionare când dau de greu, iar în cele din urmă vor da greș în a atinge scopurile războiului, pierderile vor depăși cu mult câștigurile, lucrurile se vor

complica și chiar siguranța statului poate fi pusă în pericol. Acest concept de război este unul general și atotcuprinzător, fiind definit de factori de ordin politic și economic.

Fragment citat:

Războiul trebuie câștigat rapid; când se prelungeste, trupele de soldați oboresc și se demoralizează; când atacă orașe, forța lor este împrăștiată; dacă sunt trimiși la război pentru mult timp, finanțele țării au de suferit. Caută să prețuiești victoria rapidă, nu durata războiului. Se știe că un bun lider de oști este stăpân peste destinele supușilor săi și asigură siguranța țării sale. (Sunzi: *Arta războiului. Despre strategiile de război*)

bù'èr 不二

non-dualism

Acest concept indică îndepărtarea de dualism. Acesta relevă faptul că trebuie să eviți să cazi în extreme, să treci dincolo de diferențe, să fii în stare să te raportezi echidistant la orice fenomen. Oamenii de rând înțeleg adesea lumea prin prisma contrariilor și creează o serie de concepte aflate într-o relație de dihotomie, precum permanența și impermanența, a câștiga și a pierde. Credința budistă consideră că tipul acesta de contraste creionează portretul unei lumi pline de iluzii și diferențe, lipsite de abilitatea de a reda

realitatea genuin. Aceste diferențieri și plăsmuiri vin de la sine și creionează gândirea care are la bază principiile limbajului și al conceptelor de vorbire. Trebuie să evităm căderea în extreme și inducerea în eroare generate de limbaj. Omul poate transcende astfel dihotomiile și poate dobândi înțelepciunea care are la bază non-dualismul și vidul.

Fragment citat:

Când nu scoți un cuvânt, nu spui nimic, nu exprimi nimic și nu arăți cunoaștere față de nimic, când nu ai de-a face cu întrebări și răspunsuri, intri pe tărâmul non-dualismului și cunoști legea *dharma*. (*Scripturile lui Vimalakirti. A pătrunde în non-dualismul legii dharma*)

cāngshēng-dàiyī 苍生大医

vraciul bun are grijă de toți oamenii

Un doctor valoros e prețuit de toată lumea, căci el are grijă de toți oamenii. Faimosul medic Sun Simiao (581-682) conturează această imagine ideală a unui doctor în cadrul lucrării sale „Mii de reguli medicale de aur”. Prima parte a acestui dicton, *cansheng*, se referă la oamenii de rând, iar *dayi* indică un doctor bun, valoros, pe care oamenii îl respectă. Tipul acesta de doctor are trei calități spirituale de bază: primul principiu este egalitatea, adică faptul că îi tratează pe toți pacienții la fel, indiferent de averea posedată,

statut social sau relații de rudenie. Al doilea principiu este grija, adică datoria de a-i trata pe pacienți ca pe membrii propriei familii, cu grijă și compasiune. Al treilea principiu este dedicarea, adică datoria de a se concentra exclusiv pe tratarea pacientului, fără a ține cont de propriile interese sau de siguranța personală. Iată componenta de bază a unui „vraci plin de omenie și sinceritate” și manifestarea cea mai de preț a „grijii și omeniei unui vraci”, ceea ce reprezintă și întruchiparea spiritului umanist din medicina chineză.

Fragment citat:

Pacienții care au nevoie de doctor trebuie să fie tratați de acesta în mod egal, ca și cum ar fi membri de familie, fără ca acesta să țină cont de statut social, avere, vârstă, chip, comportament, dacă sunt prieteni sau dușmani, dacă sunt de etnie han sau de altă etnie, dacă sunt inteligenți sau mai puțin inteligenți. Vracii nu trebuie să-și facă griji, să-și facă calcule dacă are de pierdut sau de câștigat, și nici să-i pese mai mult de propria bunăstare, familie și siguranță. El trebuie să-l îngrijească pe bolnav ca și cum el însuși ar fi bolnav, să-i fie milă de acesta, să nu îi pese de dificultățile pe care are să le întâlnească, fie că e zi sau noapte, frig sau cald, că-i e foame sau sete, să nu-i pese de propriul renume. Iată calitățile unui medic desăvârșit, care se îngrijește de toți oamenii, altminteri pericol mare se va abate asupra acestora. (Sun Simiao: *Mii de reguli medicale de aur: Despre spiritul desăvârșit al vracilor*)

chēngqíng-lìwén 称情立文

acordajul riturilor la emoții

Această expresie înseamnă a stabili normele rituale de exprimare adecvată a sentimentelor. Expresia mai poartă și denumirea de „măsura lucrurilor”. Conceptul provine din *Cartea riturilor* și *Xunzi*. Școala de gândire confucianistă considera că sentimentele umane se nasc firesc și trebuie exprimate în mod adecvat. Emoțiile influențează masiv comportamentul uman și conduita morală. Emoțiile trebuie să fie exprimate adecvat, să nu fie suprimate la întâmplare, pentru a putea menține o ordine morală stabilă. Standardele de conduită morală trebuie să se întemeieze pe nevoile rezonabile ale oamenilor.

Fragment citat:

De ce oare se ține doliu trei ani? Iată răspunsul: riturile trebuie puse în aplicare, în concordanță cu emoțiile, iar astfel se creează o ierarhie a relațiilor interumane, a relațiilor de rudenie și a statutului social. Perioada de doliu nu trebuie nici scurtată și nici prelungită. (*Cartea riturilor. Întrebări despre cei trei ani de doliu*)

chǐ 耻

rușinea

Rușinea reprezintă o parte definitorie a psihologiei morale. Există reguli de conduită morală de comun acceptate, iar când acestea sunt încălcate prin fapte și vorbe, cei în cauză au sentimentul de vină, care se mai numește și *chi*-rușine. Școala confucianistă considera acest tip de psihologie morală un scop în sine al educației etice. Oamenii trebuie să se supună unor rigori morale stricte, dar și să conștientizeze activ nevoia intrinsecă de conduită morală adecvată, care poate fi dobândită prin simțul rușinii. Ulterior, acest cuvânt a fost întrebuințat pentru a desemna conduita și rigorile imorale, considerate ca fiind „rușinoase”.

Fragmente citate:

Zi Gong întreabă: „Cum să faci să poți fi cărturar?”

Maestrul răspunde: „În tot ceea ce faci păstrează-ți respectul de sine; când ești trimis în misiune în cele patru colțuri ale lumii, să nu faci de rușine mandatul ce ți-a fost încredințat. Astfel te poți numi nobil învățat”. (Confucius: *Analectele. Zilu*)

Maestrul spune: „Dacă poporul va fi cârmuit doar prin porunci și doar prin pedepse va fi oprit, atunci el doar se va feri de greșeli, dar nu va fi în adâncul său de vină pătruns și mâhnit. Dacă însă prin puterea virtuții lui va fi cârmuit, și cu regula riturilor va fi învățat, va fi adânc pătruns de mustrare și se va purta întotdeauna cu regula stabilită”. (Confucius: *Analectele. Despre guvernare*)

chìzǐhēxīn 赤子之心

inima omului neprihănit

Acest concept desemnează spiritul pur, fără de prihană al unui bebeluș, nemânjit de răutate lumească; adesea întruchipează și inocența copilărească pe care unii oameni o mai păstrează în calitate de adulți. Din punctul de vedere al eticii politice, termenul desemnează bunătatea naturală a umanității, caută să inducă simpatia față de celălalt și să stârnească curiozitatea de copil atunci când caută adevărul. În ceea ce privește estetica literară, termenul se referă la starea de bine impregnată cu sentimente diafane și gânduri nobile, care trec dincolo de dorințele lumești și complexitatea acestora și care resping tiparele de gândire rațională lipsite de profunzime estetică. Acest concept propune și un tipar de personalitate ideală adorată de chinezii de odinioară, care se întâlnește adesea creionată în cadrul operelor literare clasice.

Fragmente citate:

Cel înzestrat pe deplin cu Putere este asemenea unui copilaș: viespile și târâtoarele nu-l mușcă, fiarele fioroase nu-l sfâșie și păsările de pradă nu se aruncă asupra-i. Oasele sale sunt moi și brațul i-e slab, dar de-apucat strâns apucă; fără ca el să cunoască împreunarea masculului cu femela, organul său e stârnit: esența sa a atins desăvârșirea; toată ziua țipă, dar nu răgușește: armonia sa